

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

УДК 334.012.23

Віктор Мадзігон, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості АПН України,
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розкривається питання підготовки учнівської та студентської молоді до підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки у системі освіти, що відповідає Болонському процесу якості, Національному класифікатору України щодо професій та посад з розвитком нових видів економічної діяльності та технологій виконання робіт відповідної кваліфікації із набутими професійними фаховими вміннями та навичками.

Ключові слова: підприємництво, підприємець, освіта, ринок, професія, бізнес, економіка, маркетинг, менеджмент, власність, технологія.

Рис. 1. Літ. 19.

Актуальність проблеми. Важливим на сучасному етапі розвитку світової економіки є те, що попри всі відмінності у формах і методах господарювання, етапах і рівнях досягнення успіхів окремими країнами, формуються спільні напрями в реформуванні економічних систем. Зокрема, методологічну основу економічних реформ формують такі напрями як роздержавлення, демократизація, лібералізація, приватизація. Саме ці напрями стали основними принципами у розвитку різних видів підприємств, розвитку підприємництва і головне широка економічна освіта учнівської і студентської молоді до діяльності у ринковій економіці, де ВНЗ готують фахівців із високими професійними компетентностями менеджерів, маркетологів та підприємців до діяльності як у великому так і малому бізнесі [6].

Недооцінку малого підприємництва, ігнорування його економічних і соціальних можливостей протягом майже всіх років реформаційних перетворень можна кваліфікувати як великий стратегічний промах, який також поглибив кризу економіки України в цілому [9].

Однак проблема розвитку приватного сектора економіки, підприємництва вимагає постійного вивчення, вдосконалення підходів до цієї діяльності, відзначено в роботі [5].

Аналіз останніх публікацій. Даній проблемі присвячено і випущено друком у світ значну кількість науково-методичної літератури, яка висвітлює питання підприємництва як напрям людської діяльності, до них слід віднести роботи З. Варналій, В. Сизоненко [5], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон [6], А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін [7], С.А. Давимука [10], В.І. Голиков [8], В.М. Ковальчук [11], І.Р. Михасюк, І. Бернацький [14], В.М. Мадзігон [17], С.В. Ксьондз [13], С.В. Мочерний [18],

В.Й. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко [19] та інші автори, роботи яких використовуються в навчальному процесі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретичних і практичних концепцій, становлення та розвитку приватного сектора економіки, підприємництва в умовах трансформації економіки України відносно до встановлення різних форм власності в ринкових відносинах і важливого фактору національного відродження і розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Ефективна підприємницька діяльність можлива лише в певних соціально-економічних умовах, при певному політичному устрої, який заохочує підприємництво. Історична практика підтверджує це. Зокрема, в країнах, де підприємництво бурхливо розвивалося і розвивається, як правило, створювався соціально-економічний клімат, сприятливий для цієї діяльності (США, Японія, Німеччина, Гонконг, Сінгапур і т.д.). Які ж умови найбільше сприяють розвитку підприємництва? Незважаючи на специфіку кожної країни, їх можна звести в таку систему, С.В. Мочерний [18].

- стабільність державної економічної і соціальної політики, спрямованої на підтримку підприємництва;

- позитивна суспільна думка по відношенню до підприємців і підприємництва;

- пільговий податковий режим, який забезпечує дійові стимули для підприємництва;

- наявність розвинутої інфраструктури підтримки підприємництва (наявність інноваційних центрів; спеціалізованих фірм, що надають фінансову допомогу початкуючим підприємцям; консультативних центрів з питань управління, маркетингу, реклами; курсів і шкіл підготовки підприємців тощо);

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

- існування ефективної системи захисту інтелектуальної власності, дія якої розповсюджується не лише на винаходи, але і на всю продукцію, новаторські ідеї, концепції і методи ділової активності;

- де бюрократизація процедур регулювання господарської діяльності з боку державних органів (скорочення форм звітності, полегшення правил реєстрації тощо);

- підприємницька етика.

Слід відзначити, що формуванню цих умов певною мірою сприяє Закон України "Про підприємництво", який гарантує загальні і майнові права підприємців, передбачає державну підтримку підприємництва і державне його регулювання (ст. 1, 2, 3). Але мало створити закон, треба створити умови для його реалізації. Згідно чинного законодавства України всі підприємці рівні у своїх можливостях.

Світовою практикою доведено, що підприємництво як форма господарювання позитивно впливає на розвиток національної економіки, забезпечуючи зайнятість і добробут значної частини населення. Крім того, підприємницькі структури є дуже чутливими до змін у ринковій економіці, швидко пристосовуються до нової ситуації та вимог споживачів. Це дає можливість забезпечувати стабільну макроекономічну ситуацію в країнах, розробляти на урядовому рівні програми розвитку національної економіки, не втручаючись безпосередньо в роботу підприємницьких структур, а лише створюючи умови для їх

Період становлення малого підприємництва в Україні умовно можна поділити на три етапи, відзначає А. Виноградська [4].

Перший етап розпочався ще за часів Радянського Союзу і тривав до проголошення Україною своєї незалежності та прийняття перших законодавчих актів про підприємницьку діяльність.

Другий етап – 1992 – 1996 рр. позначився створенням законодавчої бази, проведенням малої приватизації, заснуванням організацій державної підтримки, відкриттям міжнародних фондів допомоги. За ці роки було прийнято Закони України "Про підприємництво", "Про власність", "Про господарські товариства", "Про селянське (фермерське) господарство", "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції" та інші.

Третій етап – 1996 р. – до сьогодні – зрілий період. Він характеризується розширенням діяльності міжнародних фондів, грошовою реформою, завершенням малої приватизації, податковою реформою.

Держава конституційно закріпила свободу підприємництва та приватної власності. Було також прийнято Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997 – 1998 роки, Указ Президента України "Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності" та інші важливі документи.

Кожного року в Україні зростає кількість малих підприємств, хоча динаміка зростання по роках суттєво відрізняється (рис. 1) [6].

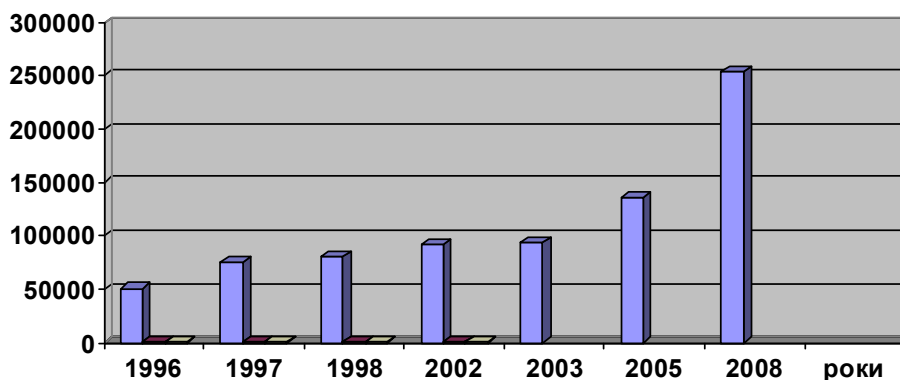

Рис. 1. Динаміка розвитку малих підприємств в Україні
(за даними Держкомстату України)

ефективного функціонування. При цьому кожна країна світу, виходячи із власних проблем, формує політику сприяння розвитку підприємництва. Першою чергою це стосується сфери малого і середнього бізнесу, де переваги підприємницької діяльності проявляються повною мірою.

Аналіз динаміки формування об'єктів малого підприємництва в Україні показав, що за останні роки темпи створення малих підприємств підвищились, на відміну від 1994 – 1995 рр. Особливо це було відчутно з 1994 року, коли для них було скасоване пільгове оподаткування. Більш

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

того, до 30% новостворених об'єктів припиняють свою діяльність, так і не розпочавши її. Це свідчить про наростання в країні несприятливих умов для розвитку підприємництва. До факторів, які стримують ефективний розвиток підприємництва, по при загальний кризовий стан, який негативно впливає на розвиток національної економіки в цілому, слід віднести:

- відсутність виваженої державної політики щодо сприяння розвитку підприємництва;
- недосконалість чинного законодавства як з питань захисту інтересів підприємців, так й інтересів споживачів;
- негативне сприйняття підприємництва з боку значної частини населення як прогресивної форми господарювання;
- пасивна позиція владних структур щодо розв'язання проблем розвитку підприємництва;
- недосконалі механізми оподаткування підприємницької діяльності тощо.

У пресі, у колі спеціалістів, які вивчають малий бізнес, у середовищі підприємців фігурує перелік, до якого входить близько двох десятків причин, що перешкоджають розвитку малого бізнесу в умовах перехідної економіки. На їх думку – це недосконалі закони та правила, які часто змінюються, надмірні податки, недостатність джерел фінансування, неоднакові можливості у конкуруванні з потужним номенклатурним бізнесом, всеосяжна корупція та рекет, відсутність підтримки або ж перешкоджання з боку держави (її органів), нерозвиненість інфраструктури, професійна невідповідність самих підприємців, у системі безперервної освіти.

На сьогоднішній день прийнято низку постанов і вжито ряд заходів з боку держави в напрямках сприяння розвитку підприємництва в Україні. Однак всі прийняті постанови стосовно спрощення процедур з реєстрації, зниження кількості перевірок контролюючими органами можуть залишитись нереалізованими і чинними лише на папері, якщо не будуть розроблені і впроваджені у практику господарювання механізми реалізації директивних рішень. Зокрема, рішення про зменшення кількості перевірок підприємницьких структур, згідно з Указом Президента України не частіше одного разу на рік, а не 80 разів, відзначає С.А. Давимука [9], як це відбувалось на практиці, потребує відповідних змін у роботі контролюючих органів. Важливо також при зменшенні кількості перевірок, щоб на ринки реалізації не потрапляла низькоякісна продукція, або щоби ціни на неї не накручували надто високо підприємці-монополісти.

Значною проблемою щодо розвитку

підприємництва в Україні є дефіцит фінансів. Більшість підприємців-початківців, а також і діючих підприємців власного капіталу не мають, банківські кредити надаються на 2 – 3 місяці і з високою процентною ставкою, а інших масово доступних джерел фінансової підтримки малого бізнесу в Україні немає. Приватні благодійні фонди відсутні, спілки та асоціації підприємців не мають коштів для кредитування малого бізнесу.

Нині найбільш доступними потенційними джерелами фінансування є такі:

- Український фонд підтримки підприємництва;
- Державний інноваційний фонд;
- кошти, які виділяються безробітним для організації бізнесу місцевими органами влади;
- кошти місцевих органів влади, які утворюються з відрахувань від вартості приватизованих об'єктів. Проте надходять кошти до фондів у недостатньому обсягу і нерегулярно. Інноваційний фонд надає кредитну підтримку лише проектам, що реалізують нові технології, але його можливості також невеликі стосовно до потреб малих підприємств. Згідно положення про виділення позичок безробітним, останні мають право одержати позичку для розпочинання своєї справи, але, по-перше, сума, що виділяється є незначною, а по-друге, складна процедура оформлення для її одержання.

В останні роки розширюють масштаби діяльності в Україні зарубіжні та міжнародні фінансові фонди і програми, але вони охоплюють локальні зони і тому не справляють суттєвого впливу на підтримку малих підприємств.

До проблем, які заважають успішно розвиватися підприємництву, можна назвати труднощі, пов'язані з доступом до приміщень і устаткування, реалізацією продукції і з доступом до сировини і матеріалів, дефіцит інформації, нестача кваліфікованого персоналу відзначає [10].

Проблема реалізації продукції в умовах перехідної економіки має два аспекти – внутрішній і зовнішній. Реалізувати продукцію на внутрішньому ринку України важко не тому, що вона не потрібна; попит є, але у споживачів немає грошей для розрахунків. У довжелезному ланцюжку підприємств, що постачають одне одному продукцію, ні в кого немає грошей для оплати. Ця ситуація триває вже не один рік і відома як “криза взаємних платежів”.

Слід зауважити, що в нашій країні майже відсутній дух підприємництва і це є результатом того, що протягом тривалого часу в культурному, господарському та політичному житті культивувалася думка про негативність самого поняття “підприємство”, яке зводилося до

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

таких синонімів як “спекуляція”, “експлуатація” тощо. Люди іронічно та з недовірою сприймають не тільки саме поняття підприємництва, але й не бажають зрозуміти його сутність. Звідси виникають такі негативні явища як пасивність, безініціативність, страх, які самі по собі є деструктивними для розвитку підприємництва, відзначають М. Вачевський, В.М. Мадзігон [6].

Тому, велике значення для розвитку малого та середнього бізнесу має створення відповідного культурного та соціально-політичного середовища. Таке середовище формується за рахунок факторів непрямой дії на бізнес, таких як політичні та етносоціальні.

Не секрет, що успішна діяльність малих підприємств визначається освітою і досвідом працівників, їх підприємливістю та трудовою ініціативою. Сьогодні на роботу в малі фірми приходять дві категорії людей: власники – менеджери і функціональні спеціалісти (бухгалтери, постачальники, інженери та ін.) відзначає Б. Кваснюк [12].

Дослідження фахівців відзначають більш високий рівень освіти працівників малих підприємств у колишніх соціалістичних країнах порівняно з їх західними колегами. Одночасно з тим практична підготовка до безпосередньої діяльності проводиться слабо. А підприємництву, як і будь-якій професії, потрібно вчитися.

Для фахівців другої категорії в Україні є досить можливостей здобути дипломну освіту або пройти короткострокову підготовку на курсах чи у школах бізнесу. У кожній області є кілька десятків коледжів і по декілька університетів державної системи, у багатьох областях діють ліцензовані недержавні навчальні заклади. Інакше стоїть справа з підготовкою бізнесменів першої категорії. Державні навчальні заклади цим не займаються, недержавні – працюють на платних умовах, тому зацікавлені у підготовці фахівців, на котрих є масовий попит (бухгалтерів, банківських працівників, податкових інспекторів, торгових агентів та інших). Є окремі приклади діяльності шкіл бізнесу та курсів, які прагнуть організувати підготовку бізнесменів спеціально для малого бізнесу, але їх ще недостатньо.

Тому необхідно створювати регіональні центри розвитку малого бізнесу, забезпечувати навчання потенційних бізнесменів, покращувати їх інформаційне та консультаційне забезпечення, допомагати їм в управлінні фірмами і полегшити для них доступ до фінансових ресурсів і технологій.

Для того, щоб у малому бізнесі залучити до роботи безробітних, потрібна допомога їм з боку

служб зайнятості й агентств по працевлаштуванню з метою сприяння їх підприємницькій ініціативі, навчання і перенавчання їх тим професіям і спеціальностям, в яких є потреба у малих підприємствах.

Особливої підтримки на державному і регіональному рівнях потребує сільське підприємництво. В країнах з розвинутою економікою фермерство, як і взагалі підприємство на селі, користується всебічною підтримкою держави. Тому в Україні, з її недосконалим економіко-правовим механізмом регулювання розвитку малого бізнесу на селі, потрібно стимулювати цей бізнес шляхом розв’язання проблеми власності на землю, формування в сільській місцевості ринкової інфраструктури, відповідного державного регулювання цін, рентних платежів, застосування системи лізингу на придбання засобів виробництва та формування і вдосконалення інших економічних і соціальних механізмів, відзначає С.В. Ксьондз [13].

Висновки. Отже, для нормального розвитку малого та середнього бізнесу владні структури на рівні держави та регіонів мусять створювати відповідне регулююче середовище, що включає в себе такі елементи, як валютно-фінансова, кредитна та банківська політика, система страхування, транспортні перевезення, урядові замовлення, інформаційна технологія, освіта та підготовка кадрів.

Таким чином, здійснивши аналіз теоретичних і практичних підходів щодо сутності підприємництва та визначивши проблеми розвитку його в Україні можна констатувати наступне:

- сутність підприємництва визначити однозначно дуже складно, оскільки його можна розглядати як категорію економічної науки, метод господарювання, тип економічного мислення, тому узагальнюючи теоретичні погляди вчених-економістів підприємництво можна визначити, як особливий вид самостійної, ініціативної, на власний ризик діяльності по виробництву товарів і послуг з метою одержання прибутку;

- основними формами підприємництва є індивідуальне і колективне;

- розвиток малого підприємництва в Україні має свої особливості:

- знаходиться у періоді становлення, котрий можна поділити на три етапи;

- супроводжується низкою проблем адміністративного, економічного, організаційного та соціального характеру.

У зв’язку з виявленими особливостями розвитку підприємництва в Україні необхідно

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

детальніше їх проаналізувати на мікро- та макрорівні з метою виділення напрямів удосконалення його функціонування, що і є предметом подальшого дослідження даної проблеми.

1. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27.03.91 р. №887-ХІІ.

2. Закон України "Про підприємництво" від 07.02.91 р. №698-ХІІ.

3. Закон України "Про підприємництво"// Галицькі контракти. – 1998. – №8. – С. 129 – 159.

4. Виноградська А. Розвиток малого підприємництва// Економіка України. – 1999. – №2. – С. 36.

5. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності. Підручник для учнів 10 – 11 кл. /З.С. Варналій, В.О. Сизоненко. – К.: Знання України. – 2004. – 404 с.

6. Вачевський М.В., Мадзігон В.М. Основи економіки: навчальний посібник./ М. Вачевський, В. Мадзігон. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

7. Гальчинський А.С., Єценко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань. – К.: Вища школа. – 1998. – 544 с.

8. Голіков В. Приватизація як фактор переходу України до ринкової економіки// Економіка України. – 1996. – №8. – С. 13 – 21.

9. Давимука С.А. Малий бізнес і приватизація./ Бюлетень про приватизацію. – 1996. – №12. – С. 3 – 9.

10. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку/За ред. Геєця. – К.: – 2003. – С. 943 – 952.

11. Ковальчук В.М. Основи ринкової

економіки. Підручник для середніх шкіл та професійних училищ./ Ковальчук В.М. – Тернопіль. 1992. – 190 с.

12. Кваснюк Б. Підтримка малого підприємництва – справа державна//Економіка України. – 1997. – №7. – С. 92.

13. Ксьондз С.В. Визначення та обґрунтування факторів, що формують середовище підприємницької діяльності/ Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні аспекти розвитку підприємництва. (Щорічник наукових праць). Випуск VII/НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів. – 1998. – С. 40 – 52.

14. Михасюк І.Р., Бернацький І.М. Українське підприємництво в умовах глобалізації/ І. Михасюк, І. Бернацький. – Львів. Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка. 2008. – 56 с.

15. Мадзігон В.В. Історія розвитку підприємництва як соціально-економічного явища./Віктор Мадзігон. /Молодь і ринок. – 2010. – №7(67). – С. 33 – 37.

16. Мадзігон В.В. Теорія попиту і пропозиції в підприємницькій діяльності в реаліях ринкової економіки на товари і послуги. // Віктор Мадзігон/ Молодь і ринок. – 2011. – №2(73). – С. 41 – 46.

17. Мадзігон В.М. Підприємництво: причини виникнення і форми існування, підготовка молоді до підприємницької діяльності// Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №7(109). – С. 3 – 12.

18. Мочерний С.В. Основи економічної теорії. – К.: Академія. – 1997. – 464 с.

19. Суторміна В.Й., Федосов В.М., Андрущенко В.Л. Держава – податки-бізнес. – К.: Либідь, 1992.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2011

"Неможливо виростити повноцінну людину без виховання в ній почуття Прекрасного".

Р. Шагор
індійський письменник, громадський діяч

"Крапля довбає камінь не силою, а частим падінням, так людина стає вченою не силою, а частим читанням".

Овідій
римський поет

